

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року». Указ Президента України; Стратегія від 11.08.2021 № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>.

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ М-ва економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.

6. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

7. Солодченко С. Які недоліки є у законопроекті щодо бюро економбезпеки: аналіз від голови податкової міліції. Клуб бухгалтерів «Дебет-Кредит». URL: <https://news.dtk.ua/law/inspections/64837-yaki-nedoliki-je-u-zakonoprojekti-shhodo-byuro-ekonombezpeki-analiz-vid-golovi-podatkovoyi-miliciji>.

Никоненко Михайло Якович,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ОСОБИ ПІДОЗРЮВАНИМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Згідно ч. 1 ст. 42 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) у кримінальному провадженні підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

І так, першою підставою визнання особи підозрюваним є те, що особі в порядку, передбаченому ст. 276–278 КПК України, повідомлено про підозру.

Звернемось до ст. 276 КПК України, якою передбачено випадки повідомлення особі про підозру, що, фактично, слід визнати підставами для прийняття такого рішення.

Так, згідно ч. 1 ст. 276 КПК України, повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому ст. 278 КПК України, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених КПК України

запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

І вже, розглядаючи першу підставу визнання особи підозрюваним, а саме, коли особі у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, зіштовхуємось із ситуацією, де, власне, йдеться про те, що повідомлення особі про підозру обов'язково здійснюється у разі її *затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення*. Тобто, тут вбачається прямий зв'язок із другою підставою визнання особи підозрюваним, визначеною ч. 1 ст. 42 КПК України – *затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення*.

Чи можливо тоді провести аналогію між названими вище положеннями і вважати, що йдеться про одне і теж? Чи слід розцінювати затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення як затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення? Якщо так, то чому тоді законодавець не зазначив, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у разі затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. А вже підстави вважати, що особа затримується за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення могли бути досить різні і, до речі, і ті, що передбачені в пунктах 1 і 2 ч. 2 ст. 207 КПК України, і ті, що передбачені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України.

Спробуємо з'ясувати логіку законодавця. Швидше за все, тут зіграла свою роль така процесуальна категорія як момент затримання? Адже, відповідно до ч.1 ст. 209 КПК України, якою і визначено момент затримання особи, особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Проте, формулювання законодавця щодо затримання особи при визнанні її підозрюваним і формулювання законодавця при покладенні обов'язку здійснити повідомлення особі про підозру для визнання особи підозрюваним, між собою відрізняються.

Так, якщо в ч.1 ст. 42 КПК України вказано, що підозрюваним є особа, яка *затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення*, то в п. 1 ч.1 ст. 276 КПК України вказано, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадку *затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення*. І тут, за логікою законодавця, момент затримання значення не має, адже вказується про затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, що само по собі, ще не означає, що це і є момент затримання особи. Тут законодавець акцентує увагу на самому факту події, не зважаючи на те, коли в дійсності мав місце момент затримання особи.

Таким чином, із наведеного вбачається, що підстави для визнання особи підозрюваним у зв'язку із *затриманням особи у вчиненні кримінального правопорушення* є більш ширшими ніж підстави для повідомлення особі про підозру у випадку *затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення*. Тобто, при визнанні особи підозрюваним враховуються ще й інші обставини, що вказують на те, що особа затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, крім, власне, затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Адже, *затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення є положенням, яке згадується і в переліку підстав, передбачених ст. 207 КПК України, де йдеться про законне затримання, і в переліку підстав, передбачених ст. 208 КПК України, де йдеться про затримання уповноваженою службовою особою*. Проте, в названі підстави положення із наведених статей КПК України включені не повністю по тексту, а у формі витягів із них.

Так, в ч. 2 ст. 207 КПК України, де йдеться про те, що кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу, зазначено, що таке затримання можливе *при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення, а також безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні*.

В ч. 1 ст. 208 КПК України, якою визначено підстави затримання уповноваженою службовою особою, йдеться про те, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у конкретних випадках, які перераховуються в пунктах 1-4 зазначеної статті. В контексті висвітлюваної проблеми цікавими є випадки, що зазначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, а саме: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Цікавим є те, що п. 1 ч. 2 ст. 207 КПК України і п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України співпадають за змістом, хоча вбачається деяка відмінність у формулюванні положень. Так, із п. 1 ч. 2 ст. 207 КПК України вбачається, що кожен має право затримати *будь-яку особу при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення*. А із п. 1 ч. 2 ст. 208 КПК України вбачається, що уповноважена службова особа має право затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, якщо цю особу *застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення*. Вбачається, що право затримати особу *при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення* і право

затримати особу, якщо цю особу *застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення*, між собою за змістом дій особи, яку підозрюють, не відрізняються. Різниця вбачається лише в формулюванні законодавцем характеру дій особи, яку підозрюють і мають намір затримати. В першому випадку йдеться про кримінальне правопорушення, а в другому – про злочин.

Зрозуміло, що термін «злочин» є різновидом терміну «кримінальне правопорушення», проте, цікаво що саме законодавець вкладав в ці терміни.

Важливим є з'ясування питання чи про один і той само факт йдеться, коли вказується про визнання підозрюваним особу, яка затримана *за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення*, і коли йдеться про повідомлення особі про підозру у випадку *затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення*.

В останньому випадку законодавець все ж таки допустив невизначеність в ситуації, зазначивши, що повідомлення особі про підозру здійснюється у випадку *затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення*. Більше того, таке формулювання законодавець вважає альтернативним наступному положенню, викладеному в цьому ж само пункті 1 ч. 1 ст. 276 КПК України, яке є продовженням наведеного положення і разом з попереднім положенням сформовано як *затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення*.

Проте, тут йдеться про речі, які є несумісними. *На місці вчинення кримінального правопорушення* може знаходитись особа, яка непричетна до вчинення кримінального правопорушення, а ось що стосується затримання особи *безпосередньо після його вчинення* підкреслює той факт, що особа таке кримінальне правопорушення вчиняла. Тому, що вбачається, що затримання здійснюється після вчинення саме нею кримінального правопорушення. І, зрозуміло, що йдеться про ситуацію, коли оцінку цьому дає особа чи особи, які цю подію спостерігали. І все ж таки, було б більш точним в даному випадку формулювання підстави для повідомлення особі про підозру як *затримання особи при вчиненні кримінального правопорушення або замаху на його вчинення, а також безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні*.

Розглянемо третю підставу визнання особи підозрюваним – *особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим КПК України для вручення повідомлень*.

Уявляється, що в попередньому реченні після слів «...не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи...» варто поставити крапку. І тоді перелік підстав визнання особи

підозрюваним виглядав би досить логічним і коректним. Спробуємо це обґрунтувати.

Законодавець вказує, що вживаються заходи для вручення повідомлення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. І тут вбачається підміна понять. Якби документ, про який йдеться, мав назву не «повідомлення про підозру», а, наприклад, «постанова», то, швидше за все, навіть і не виникло б питання про його вручення у спосіб, передбачений для вручення повідомлень.

Проте, наразі не варто зупинятись на назві документа, в якому сформовано підозріння у вчиненні кримінального правопорушення, адже це окрема тема для обговорення. Варто здійснити процесуальну оцінку дій, пов'язаних із врученням повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Звернемось до ч. 1 ст. 111 КПК України, в якій міститься означення поняття «повідомлення у кримінальному провадженні». Так, повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.

Відразу вбачається невідповідність змісту повідомлення у кримінальному провадженні взагалі і повідомлення про підозру як самостійного документа. Повідомлення про підозру виглядає як рішення у кримінальному провадженні, а не як повідомлення про прийняте рішення, як це впливає із означення повідомлення у кримінальному провадженні. І коли законодавець розцінив повідомлення про підозру як різновид повідомлення у кримінальному провадженні, то і запропонував, у наведених вище випадках, вживати заходів для його вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Так, згідно ч. 3 ст. 111 КПК України, повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у порядку, передбаченому главою 11 КПК України. В главі 11 КПК України йдеться про виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід. Порядок здійснення виклику у кримінальному провадженні передбачено ст. 135 КПК України.

Так, в ч. 1 ст. 135 КПК України зазначено, що особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. А в ч. 2 ст. 135 КПК України вказується, що у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Саме це положення законодавець і використав при формулюванні однієї із вищеназваних підстав визнання особи підозрюваним, а саме коли щодо особи складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй

внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.

І саме у вжитті заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України і криється найбільша проблема.

Так, дійсно в ч. 1 ст. 278 КПК України зазначено, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Відповідно до закону, слідчий і прокурор є суб'єктами кримінального провадження. І, саме як уповноважені суб'єкти кримінального провадження і вправі здійснювати повідомленні особі про підозру. А якщо використовувати вищезазвані положення закону щодо вручення повістки, у разі відсутності особи, дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи, то виходить, що названі особи також вправі повідомляти особі про підозру. Але ж вони не уповноважені на проведення процесуальної діяльності.

І тому, вбачається, доцільним є звернення з пропозицією про те, щоб ч. 1 ст. 178 КПК України сформулювати в наступній редакції: письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у день затримання особи або день, коли вона з'явиться добровільно.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. на 26 вересня 2022 року. Київ: Алерта, 2022. 386 с.

Пеліван Іван Сергійович,

прокурор першого відділу другого управління процесуального керівництва досудовим розслідуванням та підтримання публічного обвинувачення Департаменту нагляду за додержанням законів органами ДБР Офісу Генерального прокурора

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ КЕРІВНИЦТВО ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ КОРУПЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Впродовж військового стану у нашій державі до Верховної Ради подано значна кількість законопроектів, щодо внесення змін до Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу України, щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану та особливостей кримінального провадження у цей період.